

**SISETURU ÜHTLUSTAMISE
AMET**
(KAUBAMÄRGID JA TÖÖSTUSDISAINILAHENDUSED)

EUROOPA KODANIKUD JA INTELLEKTUAALOMAND: TAJUMINE, TEADLIKKUS JA KÄITUMINE

KOMMENTEERITUD KOKKUVÕTE

**EUROOPA KODANIKUD JA INTELLEKTUAALOMAND:
TAJUMINE, TEADLIKKUS JA KÄITUMINE**

Käesolev uurimus sisaldab sellise kvantitatiivse uuringu tulemusi, mis töötati välja kvalitatiivses etapis ja kirjandusülevaate koostamisel saadud teadmiste põhjal. Hinnangu esimese osa põhjal on Euroopa kodanikud intellektuaalomandiõiguste suhtes valdavalt pooldaval seisukohal, on veendunud, et see on üks riigi majanduse ja ühiskonna aluseid, ning toetavad nendega seotud õigusnorme ja nende täitmist. Samas selgub tulemustest ka, et kuigi ainult kümnendik eurooplastest tunnistab avameelselt, et on viimase 12 kuu jooksul rikkunud intellektuaalomandiõigusi, suhtub üle kolmandik rikkumistesse subjektiivselt võttes sallivalt.

Paradoks seisneb selles, et need hoiakud ei välista teineteist. Enamik Euroopa Liidu kodanikke väljendab intellektuaalomandiõigustele suurt toetust ja leiab ikkagi, et isiklikul tasandil võib nende rikkumine olla põhjendatud, et tulla toime piiratud ostujõu tagajärgedega või trotsida turumajandusel põhinevat majandusmudelit ja eelisseisundis olevaid tootemarke. See ilmne vastuolu rõhutab lõhet ühiste (kogu ühiskonnas kehtivate) põhimõtete ning üksikisikute pragmaatilise ja tõenäoliselt ka enesekesksema eraelu tegelikkuse vahel.

See vastuolu võib osaliselt tuleneda sellest, et intellektuaalomandi väärtust ei tunta, ning asjaolust, et enamik eurooplasi arvab, et intellektuaalomandiõiguste kaitse on kasulik mitte ennekõike tarbijatele ja kodanikele nagu nad ise, vaid pigem äriühingutele ja tippkunstnikele. Küsimusele, kellele on intellektuaalomandiõiguste kaitse kõige kasulik, nimetas vastuseks tarbijaid ainult 11% ning väikesi ja keskmise suurusega ettevõtjaid vähem kui 20% Euroopa Liidu kodanikest. Suurettevõtteid ja kuulsaid kunstnikke ning vähemal määral leiutajaid nimetas aga üle 40% vastanutest.

Seepärast näib, et on vaja näidata Euroopa kodanikele, mis väärtus on intellektuaalomandil kodanike argielus, seda eriti noorte puhul, kelle suhtumine erineb oluliselt teiste vanuserühmade omast.

UURIMUSE PÕHIJÄRELDUSED

I – EUROOPLASED ON VEENDUNUD INTELEKTUAALOMANDI PÕHIMÕTETE ÕIGSUSES

Eurooplased on veendunud, et intellektuaalomand on riigi majanduse ja ühiskonna lahutamatu osa. Nad väljendavad üksmeelset toetust intellektuaalomandile, mis on nende arvates nii kunstilooje tasustamise õiguspärane vahend kui ka toodete ja teenuste kvaliteedi tagamise ja parandamise viis.

- 96% Euroopa Liidu kodanikest nõustub väitega, et on oluline, et leiutajad ning kunstiteoste loojad ja esitajad saaksid oma õigusi kaitsta ja oma töö eest tasu.
- 86% Euroopa Liidu kodanikest nõustub väitega, et intellektuaalomandiõigusi on tähtis kaitsta sellepärast, et see aitab tagada ja parandada toodete ja teenuste kvaliteeti.

Enamik Euroopa Liidu kodanikke mõistab ka, et intellektuaalomandil on tähtis roll innovatsioonis ja majandustulemustes.

- 76% Euroopa Liidu kodanikest nõustub väitega, et innovatsioon ja intellektuaalomand kuuluvad kokku ning üht ei saa olla ilma teiseta.

- 69% nõustub väitega, et ettevõtted, mis loovad palju intellektuaalomandit, toetavad teistest rohkem uute töökohtade loomist ja majanduskasvu.
- 67% Euroopa Liidu kodanikest nõustub väitega, et kui intellektuaalomand ei oleks kaitstud, valitseks majanduses kaos.

Selle veendumuse tõttu mõistab valdav enamik eurooplasi hukka intellektuaalomandiõiguste rikkumise ja konkreetselt võltsitud kaupade ostmise. Sellist teguviisi peab vastuvõetavaks ainult väike osa Euroopa Liidu kodanikest.

- 84% uuringus osalenud Euroopa Liidu kodanikest ei nõustu väitega, et võltsitud tooteid võib osta, kui need on luksuskaubad.
- 79% uuringus osalenud Euroopa Liidu kodanikest ei nõustu väitega, et võltsitud tooteid võib osta, kui originaaltooteid nende elukohas ei müüda.
- 74% uuringus osalenud Euroopa Liidu kodanikest ei nõustu väitega, et võltsitud tooteid võib osta, kui originaaltooted on liiga kallid.
- 81% uuringus osalenud Euroopa Liidu kodanikest nõustub väitega, et võltsitud toodete ostmine kahjustab ettevõtteid ja tööhõivet.
- 71% uuringus osalenud Euroopa Liidu kodanikest nõustub väitega, et võltsitud toodete ostmine soodustab lapstööjõu kasutamist ja salakaubandust.

Samas tunnistas uuringus osalenud eurooplastest väga vähe, et on võltsitud tooteid ostnud ja/või alla laadinud ebaseaduslikke faile: enam kui üheksa kümnendikku eurooplastest ütleb, et nad ei ole viimase 12 kuu jooksul ühtki võltsitud toodet ostnud ega faile ebaseaduslikult alla laadinud.

- 9% uuringus osalenud Euroopa Liidu kodanikest tunnistab, et on viimase 12 kuu jooksul teadlikult omandanud ebaseadusliku juurdepääsu internetisisule, seda ebaseaduslikult alla laadinud või voogedastanud.
- 4% uuringus osalenud Euroopa Liidu kodanikest tunnistab, et on viimase 12 kuu jooksul teadlikult ostnud võltsitud tooteid, ja 6% tunnistab, et on neid ostnud eksituse tõttu.

Neid tulemusi saab aga huvitavalt täpsustada demograafia abil.

- Kaitstud internetisisule ebaseadusliku juurdepääsu omandamise ja selle allalaadimise puhul on oluline tegur vanus: 15–24-aastastest kodanikest 26% tunnistab, et on viimase 12 kuu jooksul omandanud ebaseadusliku juurdepääsu autoriõigustega kaitstud sisule või seda alla laadinud. Sama teinud 25–34-aastasi on 17%, 35–44-aastasi 9%, 45–54-aastasi 5% ja üle 55-aastasi alla 2%.
- Naiste ja meeste ostuharjumused on võltsitud toodete puhul üsna sarnased, samas kui ebaseaduslikku allalaadimist viimase 12 kuu jooksul tunnistab kaks korda rohkem mehi kui naisi (13% mehi ja 6% naisi). Sama olukord on 15–24-aastaste vanuserühmas, kus mehi, kes tunnistab, et on ostnud võltsitud tooteid, on sama palju kui naisi (7% mehi ja 5% naisi),

samas kui mehi, kes on selles vanuserühmas teadlikult omandanud ebaseadusliku juurdepääsu internetisisule, seda alla laadinud või voogedastanud, on 10 protsendipunkti rohkem kui naised (31% mehi ja 21% naised).

- Samas näib, et haridustase ei mõjuta võltsitud toodete teadlikku ostmist, küll aga internetisisule ebaseadusliku juurdepääsu omandamist või selle allalaadimist või voogedastamist: Nooremana kui 15-aastaselt õpingud lõpetanud eurooplastest tunnistab 3%, et on viimase 12 kuu jooksul omandanud autoriõigustega kaitstud sisule ebaseadusliku juurdepääsu või seda ebaseaduslikult alla laadinud. 16–19-aastasena õpingud lõpetanud kodanike seas on sama teinud 6%, vähemalt 20-aastasena lõpetanutest kuni 10% ja praegu õppivatest 27%. Erinevusi on ka liikmesriigiti sõltuvalt sellest, millal riik Euroopa Liiduga ühines: alates 2004. aastast Euroopa Liiduga ühinenud liikmesriikides tunnistab 13% kodanikest, et on viimase 12 kuu jooksul ostnud võltsitud tooteid, ja ülejäänud 15 liikmesriigis kolm korda vähem (4%). See erinevus ei hõlma internetisisule ebaseadusliku juurdepääsu omandamist või selle ebaseaduslikku allalaadimist, kus erinevused on minimaalsed.

II – INTELEKTUAALOMANDIÕIGUSTE TEOREETILISE TOETAMISE TAGA ON KEERUKAS JA MÕNIKORD KA VASTUOLULINE TEGELIKKUS

Esmapilgul võib uuringutulemuste põhjal järeldada, et intellektuaalomandisse suhtutakse teoreetiliselt üldiselt positiivselt. Seda järeldust tuleb aga põhjalikumalt analüüsida subjektipõhiselt.

Eurooplased ei mõista intellektuaalomandit ja sellega seotud mõisteid sugugi ühtmoodi: isikliku/subjektiiivse ning kontrollitud/objektiiivse mõistmise vahel on suur vahe.

See, kuidas eurooplased mõistavad intellektuaalomandit enda arvates, ja see, kuidas nad mõistavad seda tegelikult, on selges vastuolus ja erinevus on suur.

Kolmveerand eurooplastest väidab, et teab, mida tähendab mõiste „intellektuaalomand” ja seonduvad mõisted, näiteks patendid, autoriõigused ja kaubamärgid.

- 73% uuringus osalenud Euroopa Liidu kodanikest väidab, et teab hästi, mida tähendab mõiste „intellektuaalomand”.
- 85% uuringus osalenud Euroopa Liidu kodanikest väidab, et teab hästi, mida tähendab mõiste „autoriõigus”.
- 79% uuringus osalenud Euroopa Liidu kodanikest väidab, et teab hästi, mida tähendab mõiste „patent”.

Samas annavad teadmiste objektiiivsed näitajad hoopis teistsuguse pildi: kodanikke, kellel on intellektuaalomandi mõistest hea arusaam, on ainult 13%. Kodanikke, kelle arusaam on rahuldav, on 51% ja neid, kelle arusaam on puudulik, on 37%.

- 46% uuringus osalenud eurooplastest teab, et väide „patenteeritud leiutisi võib teatava aja möödudes vabalt kopeerida” on tõene.
- 34% uuringus osalenud eurooplastest teab, et väide „geograafiline päritolunimetus viitab tootjale, kellele võib esitada kaebuse” on väär.

- 44% uuringus osalenud eurooplastest teab, et väide „toote disainilahendust ei saa kaitsta, vaid kaitsta saab ainult logosid ja tootenimesid” on väär.

Kokkuvõtteks tuleb järeldada, et eurooplased on küll intellektuaalomandit ja sellega seotud mõisteid palju kuulnud, kuid tegelikkuses ei mõista neid põhjalikult.

Teine nüanss, mis peaks täpsustama eurooplaste tugevat poolehoidu intellektuaalomandi põhimõtetele, on teatav sallivus mõtte suhtes, et intellektuaalomandiõiguste rikkumisi võib pidada õiguspäraseks.

Märkimisväärselt väike osa eurooplastest (ligikaudu kolmandik) suhtub võltsitud toodete ostmisse hästi, pidades seda „nutikaks” viisiks, kuidas säilitada ostujõudu, ning ka „protestiks” suurte eelisseisundis olevate tootemarkide ja ebavõrdse majandussüsteemi vastu.

Kuigi võltsitud toodete ostmist mõistetakse eetilisel tasandil hukka ja arvatakse, et sellel on makromajanduses väga negatiivsed tagajärjed, võidakse sellesse isiklikust perspektiivist lähtudes ja isikliku kasu nimel suhtuda palju soodsamalt.

- 34% uuringus osalenud Euroopa Liidu kodanikest nõustub väitega, et võltsitud tooteid ostes saab nutikalt osta soovitud tooteid ilma oma ostujõudu ohustamata.
- 38% uuringus osalenud Euroopa Liidu kodanikest nõustub väitega, et võltsitud toodete ostmine on protest turumajanduse ja suurte eelisseisundis olevate tootemarkide vastu.

See suhtumine ei ole kogu Euroopa Liidu elanikkonnas ühtlane, vaid oleneb vastanute vanusest, tegevusalast ja elukohariigist. Mõlema väite puhul (võltsitud kaupade ostmine on „protest” ja/või „nutikas”) võib teha sarnaseid tähelepanekuid:

- Näib, et tähtis võib olla vanus:** nende väidetega nõustuvad Euroopa Liidu kodanikud seda enam, mida nooremad nad on. Euroopa Liidu 15–24-aastastest kodanikest nõustub 49% väitega, et võltsitud toodete ostmist võib pidada „protestiks”, kuid vanemates vanuserühmades on see näitaja üha väiksem: 25–34-aastastest nõustub 44%, 35–44-aastastest 38%, 45–54-aastastest 35%, 55–64-aastastest 34% ja üle 65-aastastest 32%. Väitega, et võltsitud toodete ostmist võib pidada „nutikaks”, nõustub Euroopa Liidu 15–24-aastastest kodanikest jällegi 52%, kuid vanemates vanuserühmades on see näitaja üha väiksem: 25–34-aastastest nõustub 39%, 35–44-aastastest 34%, 45–54-aastastest 31%, 55–64-aastastest 29% ning üle 65-aastastest 25%.
- Suhtumine on oluliselt teistsugune ka eri tegevusala korral. Väitega, et võltsitud toodete ostmist võib pidada „protestiks”, nõustub keskmiselt 38% Euroopa Liidu kodanikest, kuid töötajate hulgas on see näitaja 50%. Näitaja on suurem ka juhtivtöötajate ja töödejuhatajate hulgas (46%) ning tööliste hulgas (44%), kuid ennekõike **õpilaste ja üliõpilaste hulgas (50%, mis on tegevusala järgi suurim mõõdetud tulemus).**
- Haridustase selles punktis tulemusi otseselt ei mõjuta. Samas võib siiski täheldada, et kodanike hulgas, kes on õppinud kõige kauem (st kes lõpetasid õpingud vähemalt 20-aastasena), on see näitaja kõige madalam (väitega, et võltsitud toodete ostmist võib pidada protestiks, nõustub 35%).**

- Üldiselt nõustutakse kummagi väitega oluliselt rohkem liikmesriikides, mis on ühinenud Euroopa Liiduga alates 2004. aastast (väitega, et võltsitud toodete ostmist võib pidada protestiks, nõustub 45%), kui ülejäänud liikmesriikides (36%).

Noorima põlvkonna eurooplaste suhtumiste ja hoiakute analüüs näitab, et 15–24-aastased kodanikud suhtuvad võltsitud toodete ostmisse ja ebaseaduslikku allalaadimisse kõige sallivamalt.

Peale nende tulemuste on noored eriti altid arvama, et autoriõigustega kaitstud sisule ebaseadusliku juurdepääsu omandamine või sellise sisu allalaadimine on vastuvõetav, isegi kui enamik neist jagab üldist toetavat suhtumist intellektuaalomandi põhimõtetele.

- 22% eurooplastest leiab, et autoriõigustega kaitstud sisule ebaseadusliku juurdepääsu omandamine või sellise sisu allalaadimine on vastuvõetav, kui riigis seaduslikku alternatiivi ei ole. 15–24-aastaste hulgas on see näitaja 20 protsendipunkti suurem (42%).
- 42% eurooplastest leiab, et autoriõigustega kaitstud sisule ebaseadusliku juurdepääsu omandamine või sellise sisu allalaadimine on vastuvõetav, kui seda tehakse isiklikuks vajaduseks. 15–24-aastaste hulgas on see näitaja 15 protsendipunkti suurem (57%).

Kui analüüsida küsimusi selle kohta, kellele on intellektuaalomandi kaitse kõige kasulik, võib leida selgitusi eespool kirjeldatud paradoksile.

Küsimusele, kellele on intellektuaalomandi kaitse kõige kasulik, vastas ainult ligikaudu kümnendik eurooplastest „tarbijad nagu mina”; palju suurem osa vastanutest nimetas suurettevõtteid ja edukaid kunstnikke.

See võib näidata üldist suhtumist, et intellektuaalomand teenib peamiselt eliidi huve, ning asjaolu, et intellektuaalomandi väärtust kõigi Euroopa kodanike jaoks ei mõisteta või sellega ei nõustuta.

Seaduslik pakkumine

Selles osas keskenduti tüüpilise autoriõigustega kaitstud sisu (muusika, filmid, telesaated, raamatud, spordiülekanded, fotod, ajalehed ja videomängud) seaduslikule pakumisele internetis.

Inimeste teadlikkus seadusliku allalaadimise võimalustest sõltub suuresti sisust. See on üsna suur muusika korral (65% eurooplastest teab, et nende riigis on olemas muusika seadusliku allalaadimise või voogedastamise võimalused); üle poole teab seda filmide (56%), ajalehtede (55%), telesarjade (51%) ja raamatute (50%) kohta; alla poole teab seda videomängude (46%), fotode (46%) ja spordiülekannete (44%) kohta.

Seadusliku allalaadimise võimaluste teadmine erineb riigiti oluliselt. Sisust olenemata teatakse neid kõige paremini Põhjamaades (Taani, Rootsi, Soome), ingliskeelsetes riikides (Ühendkuningriik, Iirimaa), Belgias ja Madalmaades. Kõige vähem aga – ja Euroopa keskmisest palju vähem – teatakse neid Horvaatias, Bulgaarias, Rumeenias, Poolas, Maltal ja Itaalias. Seadusliku allalaadimise võimaluste teadmine on palju suurem noorte põlvkondade hulgas, kes on ühtlasi

ebaseaduslikule allalaadimisele kõige altimad. Olenemata sisust on teadlikkus seadusliku allalaadimise võimalustest noorte põlvkondade hulgas vähemalt kaheksa protsendipunkti suurem kui Euroopa keskmine:

- 15–24- aastastest 83% teab, et internetis pakutakse seaduslikult muusikat.
- Enam kui kaks kolmandikku 15–24-aastastest teab, et internetis pakutakse seaduslikult filme (67%) või telesarju (65%).
- 60% vastanutest teab, kuidas omandada interneti kaudu seaduslik juurdepääs ajalehtedele (63%), fotodele (62%) ja raamatutele (60%).
- Enamik noori teab, kuidas omandada seaduslik juurdepääs videomängudele (55%) ja spordiülekannetele (55%).

Seadusliku pakkumise kvaliteeti ja mitmekesisust hindavad eurooplased heaks. 15–24-aastaste hulgas on aga märkimisväärne vähemus (ligikaudu kolmandik), kes peab ebaseaduslikku pakkumist atraktiivsemaks:

- 55% eurooplastest nõustub väitega, et seadusliku pakkumise kvaliteet on vähemalt sama hea kui ebaseaduslikul; 27% ei nõustu. Mõlemaid pakkumisi hästi tundvate, st noorte põlvkondade korral on need näitajad 15–24-aastaste seas vastavalt 63% ja 33% ning 25–34-aastaste seas 61% ja 30%. Kolmandik noortest eurooplastest leiab seega, et ebaseaduslik pakkumine on parema kvaliteediga.
- Et seaduslik pakkumine on vähemalt sama mitmekesine kui ebaseaduslik, nõustub 50% eurooplastest; 30% ei nõustu. 15–24-aastaste hulgas on need näitajad vastavalt 55% ja 39% ning 25–34-aastaste hulgas 54% ja 37%. Ligikaudu neli kümnendikku Euroopa noortest leiab, et internetis olev ebaseaduslik pakkumine on mitmekesisem kui seaduslik.
- 19% eurooplastest on kahelnud muusika või videote allalaadimise veebikohtade seaduslikkuses ning 12% on seda ka tegelikult kontrollinud. Tuleb märkida, et need näitajad on palju suuremad 15–24-aastaste hulgas: neist on kahelnud muusika või videote allalaadimise veebikoha seaduslikkuses 42% ning 26% on seda ka tegelikult kontrollinud.

Seadusliku pakkumise olemasolu ja selle teadmine võib mõjutada ebaseaduslikku allalaadimist, sest 80% eurooplastest nõustub väitega, et seadusliku võimaluse olemasolu korral eelistab ta seda sisule juurdepääsu omandamisel või sisu allalaadimisel või voogedastamisel ebaseaduslikele võimalustele. See näitaja on täpselt sama ka 15–24-aastaste seas.